

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2019. gada 12.aprīlis Nr.1-8/5

Ministru kabinetam
e-pasts: vk@mk.gov.lv

Zināšanai: **Latvijas Republikas Saeimai**
e-pasts: saeima@saeima.lv

*Par Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumu Nr.913
"Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni" 2.punkta
atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109.pantam*

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 12. panta 10. punktā noteikto tiesībsargs ilgstošā laika posmā ir veicis izpēti par nabadzības riskam visvairāk pakļauto iedzīvotāju situāciju Latvijā, rūpīgi analizējot un sekojot līdzi valdību apņēmībām mazināt sociālo nevienlīdzību, un soliņumiem pilnveidot un uzlabot sociālā atbalsta sistēmas. Īpašu vērību tiesībsargs pievērsis mazāk aizsargāto iedzīvotāju grupām: bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti, gados vecākiem cilvēkiem, nepilnām ģimenēm. Par nepieciešamību steidzami un nekavējoties pārskatīt esošās sociālā atbalsta sistēmas tiesībsargs ir informējis valdību un likumdevēju vairākkārtīgi:

- * 2012.gada 30.novembra vēstulē Nr.1-5/298 valdībai un parlamentam;
- * 2016.gada 17.oktobra vēstulē Nr.1-5/188 valdībai un parlamentam;
- * 2018.gada 15.augusta vēstulē Nr.1-5/96 valdībai;
- * 2018.gada 17.oktobra vēstulē Nr.1-5/123 valdībai;
- * 2018.gada 17.oktobra vēstulē Nr.1-5/124 parlamentam;
- * 2019.gada 25.janvāra vēstulē Nr.1-5/12 valdībai.

Tomēr, neskatoties uz regulāriem aicinājumiem pilnveidot esošo situāciju, būtiski uzlabojumi pēdējo piecu gadu laikā nav panākti. Joprojām nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai ir pakļauts ievērojams skaits Latvijas iedzīvotāju. 2017.gadā nabadzības riskam bija

pakļauti 23,3 procenti jeb 446 tūkstoši iedzīvotāju. Šo iedzīvotāju ekvivalentie rīcībā esošie ienākumi bija zem 367 *euro* mēnesī.¹

Kā viens no būtiskiem lielumiem, kas ietekmē visnabadzīgāko Latvijas iedzīvotāju ikdienu, ir atzīmējams valdības noteiktais garantēto minimālo ienākumu (turpmāk tekstā - GMI) līmenis, kas noteikts Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumu Nr.913 "Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni" (turpmāk tekstā – Noteikumi Nr.913) 2.punktā. Līdz ar to tiesībsargs uzskata par nepieciešamu veikt šīs tiesību normas analīzi, vērtējot tās atbilstību Latvijas Republikas Satversmei (turpmāk tekstā – Satversme).

MK noteikumu Nr.913 2.punkts noteic, ka GMI līmenis personai ir 53 *euro* mēnesī.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas statistiku 2017.gadā GMI pabalstu saņēma 25823 personas (15962 ģimenes), no tām 5953 bija bērni, 3659 cilvēki ar invaliditāti un 2997 pensijas vecuma cilvēki².

Neapšaubot sociālo tiesību realizācijas ciešo saistību ar katras valsts iespējām, tomēr vērā ņemama ir šāda cilvēktiesību atziņa - ja kādas sociālās tiesības ir iekļautas pamatlikumā, tad valsts no tām nevar atteikties. Šīm tiesībām vairs nav tikai deklaratīvs raksturs.³

[1] Satversmes 1.pants noteic: "Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika." Savukārt Satversmes 109.pants noteic: "Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos."

Latvijas Republikas Satversmes tiesa (turpmāk – Satversmes tiesa) ir atzinusi, ka Satversmes 1.panta tvērumā ietilpst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātie vispārējie tiesību principi, tostarp tiesiskas valsts princips.⁴ Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka, izvērtējot tiesību normu atbilstību tiem tiesību principiem, kas izriet no Satversmes 1.pantā noteiktajām valsts konstitucionālajām pamatvērtībām, jāņem vērā, ka šo principu izpausme dažādās tiesību jomās var atšķirties⁵.

Gadījumos, kad vienlaikus apstrīdēta kādu sociālo tiesību jomā izdotu normu atbilstība gan no Satversmes 1.panta izrietošajiem principiem, gan arī Satversmes 109.pantam, atbilstība Satversmes 1.pantam parasti tiek vērtēta kopsakarā ar Satversmes 109.pantu.⁶

[2] Satversmes tiesa, skaidrojot Satversmes 109.pantā ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu, ir norādījusi, ka ar to ir saprotami dažādi sociālās drošības pasākumi.⁷

Līdz šim Satversmes tiesā nav skatītas lietas par sociālo palīdzību, taču nav pamata apšaubīt, ka arī sociālā palīdzība ietilpst Satversmes 109.pantā ietvertajā sociālā nodrošinājuma jēdzienā.⁸

Minētā panta saturu Satversmes tiesa ir analizējusi vairākos spriedumos un norādījusi, ka sociālās tiesības ir ļoti nozīmīgas, taču vienlaikus īpašas un atšķirīgas cilvēktiesības, jo šo tiesību īstenošana ir atkarīga no katras valsts ekonomiskās situācijas un pieejamiem resursiem, t.i., tā ir tieši saistīta ar katras valsts iespējām. Tādēļ arī starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos sociālās

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Nabadzības risks un sociālā atstumtība Latvijā. 2018.gada EU-SILC apsekojuma rezultāti. 2019., 19-008/2-000. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/nabadziba>

² Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā 2017.gadā. Tabula 3.1.3. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/lv/publikacijas-petijumi-un-statistika/statistika/valsts-statistika-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-joma/gada-dati/0-par-2017-gadu>

³ Satversmes tiesas 2001.gada 13.marta spriedums lietā Nr.2000-08-0109. Latvijas Vēstnesis, 41 (2428), 14.03.2001.

⁴ Satversmes tiesas 2017.gada 29.jūnija spriedums lietā Nr. 2016-23-03. Latvijas Vēstnesis, 129 (5956), 30.06.2017.

⁵ Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra spriedums lietā Nr.2011-03-01. Latvijas Vēstnesis, 200 (4598), 21.12.2011.

⁶ Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra spriedums lietā Nr.2011-03-01. Latvijas Vēstnesis, 200 (4598), 21.12.2011.

⁷ Satversmes tiesas 2004.gada 26.marta spriedums lietā Nr.2003-22-01. Latvijas Vēstnesis, 49 (2997), 30.03.2004.

⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 558.lpp.

tiesības ir formulētas kā vispārīgi valsts pienākumi, atstājot dalībvalstīm plašas izvēles iespējas šo tiesību realizācijā. Turklāt valstij ir piešķirama plaša rīcības brīvība, veidojot savu sociālās drošības sistēmu.⁹ Lēmumi šajā jomā parasti vairāk atkarīgi nevis no juridiskiem, bet politiskiem apsvērumiem, kas savukārt atkarīgi no likumdevēja priekšstata par valsts sociālo pakalpojumu sniegšanas principiem, valsts ekonomiskās situācijas un sabiedrības vai kādas tās daļas īpašas nepieciešamības pēc valsts palīdzības vai atbalsta.¹⁰ Taču valsts rīcības brīvība nav absolūta. Tās veidotajai sociālā nodrošinājuma sistēmai ir jāatbilst noteiktiem kritērijiem, proti, valstij jānodrošina sociālā nodrošinājuma sistēmas esamība, adekvātums un pieejamība.¹¹

[3] Valstij attiecībā uz tiesībām uz sociālo nodrošinājumu tāpat kā citu pamattiesību jomā ir trīs veida pienākumi: gan respektēt, gan aizsargāt, gan arī nodrošināt personas tiesības.¹² Sociālo tiesību jomā īpaša nozīme ir tam, vai valsts ar savu pozitīvo rīcību spēj nodrošināt personai no konkrētas pamattiesības izrietošo individuālo vajadzību apmierināšanu.¹³

Kritēriji, pēc kuriem vērtējama tiesību normas atbilstība pamattiesībām uz sociālo nodrošinājumu, var atšķirties atkarībā no tā, vai konkrētā norma ierobežo personai piešķirtās tiesības vai arī nosaka valsts pozitīvo pienākumu izpildi¹⁴.

Vērtējot, vai valsts ir izpildījusi pozitīvos pienākumus, kas tai izriet no personas sociālajām pamattiesībām, ir jāpārbauda, vai: 1) likumdevējs veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi¹⁵.

[3.1] Vai likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības

Tiesības saņemt sociālo palīdzību ir konkretizētas likumā “Par sociālo drošību” un Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā (turpmāk – Palīdzības likums).

Likuma “Par sociālo drošību” 11.pants noteic, ka personai, kura saviem spēkiem nespēj nodrošināt sevi vai pārvarēt īpašas dzīves grūtības un kura nesaņem ne no viena cita pietiekamu palīdzību, ir tiesības uz personisku un materiālu palīdzību, kas atbilst tās vajadzībām, dod iespēju pašpalīdzībai un veicina tās iesaistīšanos sabiedrības dzīvē.

Palīdzības likuma 32.pants noteic, ka sociālās palīdzības mērķis ir sniegt materiālu atbalstu trūcīgām, maznodrošinātām un krīzes situācijā nonākušām ģimenēm (personām), lai nodrošinātu to pamatvajadzības un veicinātu darbaspējīgo personu līdzdarbību savas situācijas uzlabošanā.

Pamatvajadzības Palīdzības likuma izpratnē ir ēdiens, apģērbs, mājoklis, veselības aprūpe, obligātā izglītība.

Palīdzības likuma 35.panta pirmā daļa noteic, ka pašvaldība no pamatbudžeta izmaksā pabalstu garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļa pabalstu. Pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai minētā likuma izpratnē ir naudas un mantiskais pabalsts vai naudas vai mantiskais pabalsts, ko piešķir ģimenēm vai atsevišķi dzīvojošām personām, kuras objektīvu apstākļu dēļ negūst pietiekamus ienākumus un kuras atzītas

⁹ Satversmes tiesas 2011.gada 17.februāra spriedums lietā Nr.2010-20-0106. Latvijas Vēstnesis, 29 (4427), 22.02.2011.

¹⁰ Satversmes tiesas 2006.gada 8.novembra spriedums lietā Nr.2006-04-01. Latvijas Vēstnesis, 183 (3551), 15.11.2006.

¹¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 562.lpp.

¹² Satversmes tiesas 2009.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2009-43-01. Latvijas Vēstnesis, 201 (4187), 22.12.2009.

¹³ Satversmes tiesas 2009.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2009-43-01. Latvijas Vēstnesis, 201 (4187), 22.12.2009.

¹⁴ Satversmes tiesas 2011.gada 19.decembra spriedums lietā Nr. 2011-03-01. Latvijas Vēstnesis, 200 (4598), 21.12.2011.

¹⁵ Satversmes tiesas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr. 2006-10-03. Latvijas Vēstnesis, 201 (3569), 19.12.2006.

par trūcīgām. Šis pabalsts nodrošina katram ģimenes loceklim garantēto minimālo ienākumu līmeni.

Savukārt Palīdzības likuma 36.panta pirmā daļa noteic, ka garantēto minimālo ienākumu līmeni nosaka un katru gadu saistībā ar gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu pārskata Ministru kabinets.

GMI pabalsta apmēru aprēķina kā starpību starp Ministru kabineta vai pašvaldības noteikto GMI līmeni katram ģimenes loceklim un trūcīgās ģimenes (personas) kopējiem ienākumiem.

Tātad likumdevējs ir deleģējis Ministru kabinetam noteikt GMI līmeni, kā arī katru gadu saistībā ar gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu to pārskatīt.

Pamatojoties uz tam doto deleģējumu, Ministru kabinets ir noteicis, ka no 2018.gada 1.janvāra GMI līmenis personai ir 53 *euro* mēnesī.

Tādējādi var secināt, ka, ieviešot GMI pabalstu un nodrošinot personai ienākumus vismaz GMI līmenī, valsts formāli ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu sniegt sociālo palīdzību trūcīgām personām.

[3.2] Vai pasākumi sociālo tiesību īstenošanai ir veikti pienācīgi

Sociālo tiesību jomā valsts pozitīvo pienākumu pamatkodolā ietilpst tikai tādas sociālās palīdzības nodrošināšana, kas tiek garantēta pat tad, ja persona nav veikusi sociālās apdrošināšanas iemaksas¹⁶. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversme neparedz personas tiesības uz noteiktu pabalsta apmēru, taču vienlaikus ir atzinusi, ka personai ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā¹⁷.

Tāpat valstij ir regulāri jāseko sniegtā sociālā nodrošinājuma apmēra pietiekamībai, lai garantētu, ka atbalsta saņēmēji var atļauties preces un pakalpojumus, kas tiem nepieciešami savu tiesību īstenošanai. Līdz ar to valstij ir pienākums periodiski pārskatīt sociālā nodrošinājuma apmēru.¹⁸ Sociālā nodrošinājuma apmēra periodiskas pārskatīšanas mērķis ir novērst to, ka varētu pazemināties iedzīvotāju labklājība.¹⁹

No 2013.gada 1.janvāra līdz 2017.gada 31.decembrim, t.i., piecus gadus, GMI līmenis bija nemainīgs, proti, 49,80 *euro* jeb 35 lati. Kopš 2018.gada 1.janvāra GMI līmenis ir noteikts 53 *euro* apmērā.

Tātad kopš 2013.gada GMI līmenis tika pārskatīts tikai vienu reizi, t.i., 2017.gada 12.decembrī, kad tas tika palielināts par 3,20 *euro*.

Vienlaikus jāatzīmē, ka MK noteikumu Nr.913 3.punkts noteic, ka pašvaldības dome ir tiesīga noteikt citu garantēto minimālo ienākumu līmeni dažādām iedzīvotāju grupām (piemēram, bērniem, vecuma un invaliditātes pensiju saņēmējiem), kas nav zemāks par šo noteikumu 2.punktā minēto ienākumu līmeni un nepārsniedz normatīvajos aktos par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu noteikto ienākumu līmeni (128,06 *euro*). Iespēju noteikt lielāku GMI līmeni saskaņā ar Labklājības ministrijas statistiku²⁰ ir izmantojušas apmēram ceturtdaļa pašvaldību.

No Palīdzības likuma izriet, ka sociālās palīdzības mērķis ir sniegt personai materiālu atbalstu pamatvajadzību (ēdiens, apģērbs, mājoklis, veselības aprūpe, obligātā izglītība) nodrošināšanai.

¹⁶ Satversmes tiesas 2011.gada 19.decembra sprieduma lietā Nr.2011-03-01. Latvijas Vēstnesis, 200 (4598), 21.12.2011.

¹⁷ Satversmes tiesas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.2006-10-03. Latvijas Vēstnesis, 201 (3569), 19.12.2006.

¹⁸ Satversmes tiesas 2009.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.2009-08-01. Latvijas Vēstnesis, 187 (4173), 27.11.2009.

¹⁹ Satversmes tiesas 2007.gada 8.jūnija spriedums lietā Nr.2007-01-01. Latvijas Vēstnesis, 95 (3671), 14.06.2007.

²⁰ Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā 2017.gadā. Tabula 3.1.3. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/lv/publikacijas-petijumi-un-statistika/statistika/valsts-statistika-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-joma/gada-dati/0-par-2017-gadu>

Bez GMI pabalsta trūcīgai personai ir tiesības saņemt arī citus sociālās palīdzības pabalstus – dzīvokļa pabalstu un pašvaldības brīvās iniciatīvas pabalstus, piemēram, pabalstus veselības aprūpei un izglītības ieguvei.

Dzīvokļa pabalsta apmēra, izmaksas kārtības un personu, kuras ir tiesīgas saņemt šo pabalstu, noteikšana ir pilnībā atstāta pašvaldību kompetencē, līdz ar to pašvaldībām nav vienotas pieejas dzīvokļa pabalsta reglamentēšanā. Vairākums pašvaldību dzīvokļu pabalstu izmaksā tikai apkures sezonā, līdz ar to tas nenodrošina ikmēneša atbalstu mājokļa nodrošināšanā, kas ir īpaši svarīgi trūcīgām un maznodrošinātām personām. Vienlaikus tiesībsargs ir konstatējis, ka tieši mājokļa uzturēšanas izdevumus iedzīvotāji uzskata par visbūtiskākajiem, kas noteikti ir apmaksājami. Lai nosegtu šos izdevumus, daļa iedzīvotāju nevar atļauties pienācīgu uzturu un veselības aprūpes pakalpojumus, tai skaitā iegādāties nepieciešamās zāles.²¹

Veselības aprūpes sistēma personai garantē iespējas saņemt valsts apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus, turklāt trūcīgās personas ir atbrīvotas no pacienta līdzmaksājumiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka Latvijā pacientu tiešie maksājumi, salīdzinājumā ar Eiropas Savienības valstu vidējiem rādītājiem, ir ļoti augsti, kas negatīvi ietekmē veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un pacientu līdzestību ārstēšanas procesā. Slikts veselības stāvoklis un tā pašvērtējums tieši korelē ar mazākiem mājāsaimniecību ienākumiem.^{22 23}

Satversmes 112.pants garantē iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Tāpat liela daļa pašvaldību trūcīgām personām ir paredzējusi simbolisku pabalstu izglītības ieguvei, parasti vienreiz gadā pirms skolas gada uzsākšanas.

Lai gan personai ir pieejams atbalsts, citi pabalsti vai pakalpojumi, taču tas nenozīmē, ka personai nerodas pilnīgi nekādi izdevumi, kas saistīti ar mājokli, veselības aprūpi vai izglītības iegūšanu. Personai savu iespēju robežās ir jālīdzdarbojas, sedzot izdevumus par mājokli, veselības aprūpes pakalpojumiem un izglītības iegūšanu.

Tādējādi var secināt, ka GMI pabalsta mērķis ir sniegt materiālo atbalstu ēdiena un apģērba nodrošināšanai, kā arī daļēji – mājokļa, veselības aprūpes un obligātās izglītības nodrošināšanai. Šo vajadzību apmierināšanai valstī noteiktais GMI līmenis atvēr naudas līdzekļus 1,71 *euro* dienā, kas atbilst Pasaules Bankas atzītajam absolūtās nabadzības līmenim (1,90 ASV dolāri dienā)²⁴.

Jau pirms pieciem gadiem, 2014.gadā koncepcijā “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” tika norādīts, ka sociālās drošības sistēmas ietvaros ne valsts, ne pašvaldību sociālie transferti nav pietiekami mērķēti, lai trūcīgajiem iedzīvotājiem novērstu nabadzības risku un mazinātu nabadzības dziļumu. Pēc valsts un pašvaldību sociālo transfertu saņemšanas 96,9 procentos gadījumu nabadzīgākie iedzīvotāji (1.kvintile ar vidējiem ienākumiem 111,88 *euro* uz vienu mājāsaimniecības locekli mēnesī) aizvien atrodas uz nabadzības riska robežas. Tas liecina, ka sociālo transfertu apmēri ir nepietiekami, lai mazinātu iedzīvotāju nabadzību.²⁵

GMI līmenis netiek pamatots ar konkrētiem aprēķiniem vai noteiktiem indikatoriem, bet to nosaka normatīvajos aktos, iepriekš politiski vienojoties starp Labklājības ministrijas un Latvijas Pašvaldību savienības vadību. GMI līmenis kopš 2004.gada pakāpeniski pieauga, bet 2013.gadā iepriekšminētās institūcijas vienojās GMI līmeni samazināt līdz 2008./2009.gada līmenim.²⁶

²¹ Latvijas Republikas tiesībsarga 2018.gada 17.oktobra vēstule Nr. “Par tiesībsarga redzējumu par 2019.gada valsts budžeta prioritātēm cilvēktiesību jomā”. Pieejama: <http://www.tiesibsargs.lv/news/lv/tiesibsargs-iezime-nabadzibas-esenci-valsti>

²² Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4965>

²³ Ministru kabineta 2017.gada 7.augusta rīkojums Nr.394 “Par konceptuālo ziņojumu “Par veselības aprūpes sistēmas reformu””. Latvijas Vēstnesis, 157 (5984), 09.08.2017.

²⁴ Pasaules bankas kopsavilkums par nabadzību. 03.04.2019. Pieejams: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

²⁵ Ministru kabineta 2014.gada 30.oktobra rīkojums Nr.619 “Par koncepciju “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu””. Latvijas Vēstnesis, 216 (5276), 31.10.2014.

²⁶ Koncepcija „Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” (informatīvā daļa). Pieejama: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/5031>

Arī starptautiskās institūcijas ir norādījušas uz sociālās palīdzības pabalstu nepietiekamību. Proti, Eiropas Sociālo tiesību komiteja, 2017.gada nogalē skatot Latvijas Republikas valdības ziņojumu par Pārskatītās Eiropas sociālās hartas 3., 11., 12., 13., 14. un 30.panta īstenošanu, secināja, ka situācija Latvijā neatbilst Hartas 30.pantam²⁷, jo nav pienācīgas vispārējas un saskaņotas pieejas cīņai ar nabadzību un sociālo atstumtību.²⁸

Arī Eiropas Komisija 2019.gada ziņojumā par Latviju ir norādījusi, ka sociālās palīdzības pabalsti joprojām ir zemi, un to ietekme uz lielās nabadzības un nevienlīdzības mazināšanu ir minimāla.²⁹

Iepriekš minētais norāda uz to, ka GMI līmenis 53 *euro* nav pietiekams, ko ir atzinusi arī valdība, apstiprinot koncepciju “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu”. Tāpat par nepietiekamu var uzskatīt GMI līmeņa paaugstināšanu par 3,20 *euro* 2018.gadā.

Nemot vērā iepriekš minēto, tiesībsarga ieskatā, pasākumi sociālo tiesību īstenošanai nav veikti pienācīgi.

[3.3] Vai ir ievēroti vispārējie tiesību principi

Likumdevējam sociālo tiesību īstenošanā ir jāievēro vispārējie tiesību principi, kas veido personas un valsts tiesisko attiecību pamatu³⁰, piemēram, tiesiskas valsts princips, sociāli atbildīgas valsts princips.

Tiesiskas valsts principa materiālā izpratne paredz pamattiesību vispārējo rakstura atzīšanu un to aizsardzību. Satversmes ievada ceturtā rindkopa noteic, ka Latvija kā demokrātiska, tiesiska [...] valsts balstās uz cilvēka cieņu. Cilvēka cieņa un katra indivīda vērtība ir pamattiesību būtība. Tāpēc demokrātiskā tiesiskā valstī gan likumdevējam, pieņemot tiesību normas, gan tiesību normu piemērotājam, tās piemērojot, ir jārespektē cilvēka cieņa.³¹ Sociālo tiesību mērķis ir, cik vien tas iespējams, kalpot cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai.³²

Latvija sevi ir atzinusi par sociāli atbildīgu valsti³³. Sociāli atbildīgas valsts ir tāda valsts, kas likumdošanā, pārvaldē un tiesas spriešanā cenšas iespējami plaši īstenot sociālo taisnīgumu. Sociāli atbildīgas valsts mērķis ir sabiedrībā izlīdzināt būtiskākās sociālās atšķirības un katrai iedzīvotāju grupai nodrošināt atbilstošu dzīves standartu³⁴.

No sociāli atbildīgas valsts principa izriet *sociālā taisnīguma princips*. Tas paredz rūpes par sociālo atšķirību izlīdzināšanu – tas nozīmē materiālo un daļēji arī nemateriālo labumu pārdali no turīgākajiem par labu trūcīgākajiem, jo sociāli atbildīga valsts atbalsta vājos, ierobežojot stipros. Šādas izlīdzināšanas politikas īstenošana ir valsts ziņa, tomēr tas nepieļauj labuma pārdali no trūcīgākajiem par labu turīgākajiem³⁵.

No starptautiskiem dokumentiem izriet valsts pienākums visupirms parūpēties par to iedzīvotāju vajadzībām, kuri paši par sevi parūpēties nevar, proti, bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti un gados vecākiem cilvēkiem.³⁶

²⁷ Pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 30.pants noteic tiesības uz aizsardzību pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību. Likums “Par Pārskatīto Eiropas Sociālo hartu”. Latvijas Vēstnesis, 40 (4846), 26.02.2013.

²⁸ Eiropas Sociālo tiesību komitejas 2017.gada 8.decembra secinājumi. Pieejams: <https://bit.ly/2v1ldQf>

²⁹ Eiropas Komisijas dienestu darba dokuments. 2019.gada ziņojums par Latviju. Brisele, 27.2.2019., SWD(2019) 1013 final. Pieejams: <https://bit.ly/2Kwvb6I>

³⁰ Satversmes tiesas 2006.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.2006-10-03. Latvijas Vēstnesis, 201 (3569), 19.12.2006.

³¹ Satversmes tiesas 2019.gada 5.marta spriedums lietā Nr.2018-08-03. Latvijas Vēstnesis, 46 (6385), 06.03.2019.

³² Satversmes tiesas 2009.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2009-43-01. Latvijas Vēstnesis, 201 (4187), 22.12.2009.

³³ Latvijas Republikas Satversme. Ievads, ceturtā rindkopa. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993.

³⁴ Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis: Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodoli, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012., 109.lpp.

³⁵ Sk. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 221. lpp.

³⁶ Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.19. Tiesības uz sociālo drošību (9.pants). 59.paranāgrāfs.

Kā jau iepriekš norādīts, gandrīz puse no GMI pabalsta saņēmējiem (12609 personas) pieder kādai no mazaizsargātajām personu grupām. Lai gan šīm personu grupām ir paredzēti valsts atbalsta pasākumi (piemēram, bērnu pabalsti, invaliditātes un vecuma pensijas), tās joprojām ir visvairāk nabadzības riskam pakļautās personas.

Saskaņā ar jaunākajiem statistikas datiem nabadzības riska sliekšnis³⁷ 2017.gadā bija 367 euro.³⁸ GMI līmenis, kas ir gandrīz septiņkārt zemāks par nabadzības riska sliekšni un ir tuvs absolūtās nabadzības līmenim, tiesībsarga ieskatā nav cilvēka cienīgs ienākumu līmenis, līdz ar to tas neatbilst tiesiskas un sociāli atbildīgas valsts principiem.

Apkopojot iepriekš minēto, MK noteikumu Nr.913 2.punkts, kas noteic, ka garantētais minimālais ienākumu līmenis personai ir 53 euro mēnesī, neatbilst Satversmes 1. un 109.pantam.

Nemot vērā Tiesībsarga likuma 12.panta 8.punktā noteikto iesaku valdībai līdz 2019.gada 12.jūnijam novērst konstatētos trūkumus un noteikt GMI līmeni atbilstoši Satversmei. Uzskatu, ka GMI līmenim ir jābūt aprēķinos balstītam un tuvinātam nabadzības riska sliekšnim.

Lūdzu informēt par rekomendāciju ieviešanas rezultātiem.

Ar cieņu

Latvijas Republikas
tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

---

³⁷ Nabadzības riska sliekšnis – 60 % no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju skaitu mājsaimniecībā.

³⁸ Centrālā statistikas pārvalde. Nabadzības risks un sociālā atstumtība Latvijā. 2018.gada EU-SILC apsekojuma rezultāti. 2019., 19-008/2-000. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/nabadziba>